

z umetno trepalnico
v elektrodi vrhnje plasti
razjedaš mi tla pod nogami
ni potrebno teči ves čas z določeno hitrostjo
ker so ti rekli da jej in spi

Besedilo bi bilo mogoče brati kot splošno skico za celo zbirko.

Branje je pokazalo, da je verzna vrstica v Konstelacijah tako oblikovana, da se lahko družijo z drugimi, ki glede na zaporedje ustrezajo pomenljivim številom; omejilo se je samo na eno metatekstovno navodilo iz Poročila bralcem in ga preskusilo na zbirki kot nečlenjeni celoti. S tem pa ni hotelo zanikati linearnega branja ali kakšne druge ustvarjalne intervencije v tako ponudeno besedilo. Opozoriti je hotelo le na spremna sporočila, ki jih uravnava in izpostavlja arhitektonsko in magično domišljena zgradba.

In čeprav avtorica dobrohotno prepušča bralca njegovi lastni bralski tehniki in skušnji, bi bilo zanimivo zvedeti, kakšnega mnenja je o tejle.

Tone Pretnar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Problemi, gradivo, komentarji

PREŠEREN V RIBNICI IN O TEDANJI LJUDSKI ŠOLI

Zaslужni raziskovalec našega začetnega bralnega pouka Ivan Andoljšek (gl. o njegovih dveh knjigah JiS XXII, 1976/77, 272), katerega dognanja so pomembna tudi za slovenistiko, se je pred kratkim temeljito lotil sicer drobnega vprašanja iz prešernoslovja, toda popravil je stare napake in razčistil tudi temeljne pojme o naših tedanjih ljudskih šolah. Ker njegova razprava (Dolenjski list 1982, št. 13–17 in Sodobna pedagogika 1982, št. 3–4) večini slavistov, zgodovinarjev in pedagogov ne pride pred oči, povzemamo po njej le glavna dognanja o Prešernovem šolanju v Ribnici.

Fr. Kidrič (Prešeren II, XXV) sicer pravilno piše, da je stric Jožef poslal jeseni 1810 svojega nečaka v ribniško trivialko ali osnovno šolo, ne drži pa, da »so (ga) pridelili najbrž drugemu oddelku prvega razreda«. Andoljšek je posredno dokazal, da je prvi razred mogel imeti dva oddelka šole od 1838 dalje, kar dokazuje, tudi »časna knjiga ribniške šole« z vpisanimi odličnjaki (imenovana z ljudskim imenom »zlate bukve« v naši literaturi). Ta šola, ki bi jo mogli imenovati primarna ali osnovna šola, je imela tudi samo dva učitelja, nikakor pa ni bila normalka, kakor pišejo po Kidriču nekateri drugi literarni zgodovinarji. Normalke – bile bi naj norma, zgled drugim šolam in s pedagoškimi tečaji pripravljale učitelje – so bile tisti čas le v Ljubljani, Gorici, Trstu in Celovcu, tj. v deželnih glavnih mestih.

Šolstvo je bilo tedaj organizirano po avstrijskem zakonu iz 1805, ki ga je reformiral odlok francoske uprave ilirskih provinc 1810 in odpravil dotedanjo delitev z uvedbo enotnih écoles primaires, ki jo je Valentin Vodnik imenoval »perva šola«, rekli pa bi ji lahko primarna ali osnovna šola. Čeprav je francoski načrt načelno sicer odpravil cerkveno vodstvo dotedanjih šol in županom naložil odgovornost za vzdrževanje šol, zaradi pomanjkanja denarja za nove izdatke vsega tega niso mogli uresničiti. Tako je samo v kranjskem delu ljubljanske škofije prenehalo z delom 18 trivialk, 18 nedeljskih šol in kranjska glavna šola. Ribniško šolo je še naprej vodil dekan A. B. Humel, ker za potnine ljubljanskega ravnatelja gimnazije in za ustrezne pedagoge ni bilo – denarja. Tako so se dotedanji učitelji naprej prebijali s svojimi bednimi dohodki, zanemarjali pouk in zapuščali šole.

Starost učencev – Prešeren je bil v prvem razredu desetleten – nam pojasni avstrijski šolski zakon iz 1805, ki je predpisoval šestletno učno obveznost. Da pa učenci ne bi obiskovali šest let istega razreda enorazrednic in trikrat po dve leti razredov dvorazrednic, so starši navadno vpisovali učence v šolo z devetimi, desetimi ali celo z enajstim letom.

Druga zmeda, ki se ponavlja v slovstvu o Prešernu, sta njegova ribniška učitelja; o enem se je pozneje sam z obžalovanjem izrazil. Medtem ko je F. Kidrič po ribniških poročilih ljubljanskemu škofijskemu

konzistoriju omenil kot učitelja Johanna Klabora in Vencla Richterja, je krajevni zgodovinar A. Skubic že 1924 povzročil zmedo, ko je namesto zadnjega uvedel že kot Prešernovega učitelja v 2. razredu Antona Krompholza. Tako so zdaj nekateri slovstveni zgodovinarji trdili isto in Krompholza celo imenovali kot tistega Prešernovega stanodajalca, pri katerem naj bi se bil navadil pitja. Ivan Andoljšek je to nejasnost razčistil, ko je po spisih v mariborskem škofijskem arhivu dognal, da je bil Anton Krompholz (r. nekje na Češkem ok. 1777, prišel 1798 v Kočevje, odšel 1811 na Štajersko) od 1811 do 1813 učitelj v Teharju pri Celju, odkoder je prišel v Ribnico pred 23. 6. in začel tam poučevati v jeseni tega leta, ko je bil Prešeren že leto dni v ljubljanski normalki.

Ivan Andoljšek je tudi pokazal, kako skromno izobrazbo je dobil Prešeren v Ribnici in s kako metodo so vteпали učencem v glavo abecedo in branje.

Vilko Novak
Ljubljana

Ocene in poročila

Gradnik med Znamenitimi Slovenci

Franc Zadravec, Alojz Gradnik, Znameniti Slovenci, Urednik Josip Vidmar, Partizanska knjiga, Ljubljana 1981, 229 str.

V lepo razvijajoči se zbirki Znameniti Slovenci (izšlo je že 17 enot) smo dobili kot ob spominu na 100-letnico pesnikovega rojstva Zadravčevó knjigo o Alojzu Gradniku. O tem, da sodi avtor Padajočih zvezd med najvidnejše slovenske pesnike 1. polovice 20. stoletja, bi najbrž težko dvomili. Resda pa njegov pretežno tradicionalistični izraz in dokaj patetična intonacija ne ustrezata današnjemu prevladujočemu okusu (kar pa za vrednotenje le ne more biti odločilnega pomena). S samosvojo barvitostjo in prvinskim čutenjem, z melanholično zemeljskostjo in nekam težkim verzom se je Gradnik uveljavil kot nasprotni pol največjemu mojstru slovenske besede krilato zvočnemu Župančiču. Med številna nasprotja (Gradnik – graditelj, zidar in Župančič – verlainovski muzik verza) sodi tudi to, da prvi predstavlja zrelega, drugi pa mladostnega ustvarjalca (Gradnik je izdal prvo zbirko pri 32 letih : Padajoče zvezde, Župančič je svojo najboljšo zbirko izdal pri 30 letih : Samogovori). Po svoje pa Gradnik ni le Župančičev antipod, ampak obenem tudi naslednik : v obdobju 1920–1945, ko Župančič ni izdal nobene zbirke, je izšla večina Gradnikovih pesniških knjig.

Zadravcu je bila pri snovanju te monografije v veliko korist knjiga M. Boršnikove Pogovori s pesnikom Gradnikom, saj je bil pri nas le malo-

kateri starejši avtor deležen tako skrbne »eckermannovske« obdelave. Svojo knjigo je Zadravec razdelil v poglavja : Pesnikova družbena, slovstvena in duhovna izhodišča in zveze; Gradnikova lirika; Sklepi, Gradnik prevajalec. Za konec so objavljeni še koristni biografski in bibliografski pregledi.

Skozi vso knjigo vsaj name moteče deluje dejstvo, da sta si avtor in pesnik v mišljenju in čutenju preveč narazen. Ne mislim, da bi moral avtor monografije mehanično hvaliti svojega upodabljanca, biti njegov enostranski propagandist, ampak neko približno duhovno sorodstvo med obema ne bi bilo odveč, saj bi bilo piščevo razumevanje osebnosti, ki jo obdeluje, boljše, širše ali globlje. Seveda pa je mogoče izhajati tudi iz kritično-polemičnega in ne razumevajočena-klonjenega stališča, dobimo pač drugačne sklepe.

Zadravec nam najprej približa dokaj zanimivo avtorjevo biografijo : kratko se ustavi ob pesnikovi mladosti v Medani in ob njegovih študijskih letih, zatem podrobneje izriše lok njegovih službenih in življenjskih postaj. Po koncu pravnih študij (1907) je začel Gradnik službovati na Primorskem, tam doživel in preživel 1. svetovno vojno, leta 1920 pa je iz Gorice, zasedene od Italijanov, odšel v Jugoslavijo. Kot zaveden slovenski narodnjak se je v nekem obdobju približal tudi tedaj uradnemu jugoslovanstvu. Čeprav ni politično deloval v okviru posameznih strank, pa ga je sodniški položaj vseeno politično neprijetno izpostavljaval (zameril se je sočasno zelo različ-